

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه علوم پزشکی
و خدمات بهداشتی درمانی اردبیل

دانشگاه علوم پزشکی اردبیل
دانشکده پزشکی

پایان نامه جهت اخذ درجه دکترای حرفه‌ای رشته پزشکی

عنوان:

بررسی طول مدت تغذیه انحصاری با شیر مادر و برخی عوامل موثر

بر آن در شیرخواران تحت پوشش مراکز بهداشتی درمانی شهر

اردبیل در سال ۱۳۹۹

نگارش:

هادی قراجه داغی

اساتید راهنما:

افروز مردی

اساتید مشاور:

عاطفه شادمان

مهرناز مشعوفی

اسفند ۱۴۰۰

شماره پایان نامه: پ/پ/۰۱۹

تقدیم به

پدرو مادر عزیزم که الفبای چگونه زیستن را به من آموختند
و همسر خوبم که در مسیر ناهموار زندگی واژه صبر را برایم به
تصویر کشید و برق امید چشمانش چراغ دلم را روشن کرد

سپاسگزاری

سپاس خدایی را که به من این توفیق را عطا فرمود تا بتوانم قدمی در راه علم و دانش بردارم و به گردآوری اطلاعات مربوط به این تحقیق پردازم.

همچنین از زحمات و تلاش بی دریغ استادان محترم خانم دکتر مردی و خانم دکتر شادمان و خانواده عزیزم صمیمانه سپاسگزاری می نمایم. همچنین از سایر همکاران و دوستانی که به نحوی در تهیه این پایان نامه با این جانب همکاری داشته اند تشکر نموده و موفقیت همه آنها را از خداوند متعال خواهانم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	چکیده
۳	فصل اول
۴	۱-۱- اهمیت موضوع و انگیزه تحقیق
۷	۱-۲- اهداف پژوهش
۷	۱-۲-۱- هدف کلی
۷	۱-۲-۲- اهداف اختصاصی
۸	۱-۳- سوالات مطالعه
۹	۱-۴- تعریف واژه‌ها
۱۰	فصل دوم
۱۱	۲-۱- مبانی نظری
۱۱	۲-۱-۱- شیردهی
۱۱	۲-۱-۲- اپیدمیولوژی شیردهی
۱۲	۲-۱-۳- ترکیبات شیر مادر
۱۴	۲-۱-۴- مشخصه‌های شیر مادر
۱۵	۲-۱-۴-۱- کولوستروم

- ۱۵..... شیر بینابینی ۲-۱-۴-۲
- ۱۶..... شیر رسیده ۲-۱-۴-۳
- ۱۷..... فیزیولوژی شیردهی ۲-۱-۵
- ۱۹..... مزایای شیردهی ۲-۱-۶
- ۱۹..... مزایای شیردهی برای نوزاد ۲-۱-۶-۱
- ۲۳..... مزایای شیردهی برای مادر ۲-۱-۶-۲
- ۲۵..... اثرات اقتصادی تغذیه با شیر مادر ۲-۱-۶-۳
- ۲۶..... بررسی متون ۲-۲

۳۰..... فصل سوم

- ۳۱..... نوع پژوهش ۳-۱
- ۳۱..... جمعیت مورد مطالعه ۳-۲
- ۳۱..... نمونه برداری و روش نمونه‌گیری و گردآوری اطلاعات ۳-۳
- ۳۲..... روش تجزیه و تحلیل داده‌ها و بررسی آماری ۳-۴
- ۳۲..... معیارهای ورود به مطالعه ۳-۵
- ۳۳..... معیار خروج از مطالعه ۳-۶
- ۳۳..... ملاحظات اخلاقی ۳-۷
- ۳۴..... جدول متغیرهای مطالعه ۳-۸

فصل چهارم..... ۳۶

۳۷..... ۴-۱- یافته ها

فصل پنجم..... ۶۰

۶۱..... ۵-۱- بحث

۶۸..... ۵-۲- محدودیت های مطالعه

۶۹..... ۵-۳- نتیجه گیری

۷۰..... ۵-۴- پیشنهادات

منابع..... ۷۱

فهرست جدول‌ها

- جدول ۱-۲: ترکیبات شیر رسیده انسان..... ۱۳
- جدول ۱-۳: متغیرهای مطالعه..... ۳۴
- جدول ۱-۴: مشخصات دموگرافیک مادران شرکت کننده در مطالعه..... ۳۷
- جدول ۲-۴: تاریخچه پزشکی مادران شرکت کننده در مطالعه..... ۳۸
- جدول ۳-۴: مشخصات نوزادان مادران شرکت کننده در مطالعه..... ۳۹
- جدول ۴-۴: مدت شیردهی انحصاری و برخی مشخصات مرتبط با شیردهی در مادران شرکت کننده در مطالعه..... ۴۰
- جدول ۵-۴: نتیجه آزمون کولموگروف-اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن مدت شیردهی انحصاری..... ۴۱
- جدول ۶-۴: طول مدت تغذیه انحصاری با شیر مادر بر حسب سن مادر..... ۴۲
- جدول ۷-۴: طول مدت تغذیه انحصاری با شیر مادر بر حسب تحصیلات مادر..... ۴۳
- جدول ۸-۴: طول مدت تغذیه انحصاری با شیر مادر بر حسب رتبه تولد فرزند..... ۴۴
- جدول ۹-۴: طول مدت تغذیه انحصاری با شیر مادر بر حسب فاصله با زایمان قبلی..... ۴۵
- جدول ۱۰-۴: طول مدت تغذیه انحصاری با شیر مادر بر حسب میزان درآمد خانوار..... ۴۶
- جدول ۱۱-۴: طول مدت تغذیه انحصاری با شیر مادر بر حسب شغل مادر..... ۴۷
- جدول ۱۲-۴: طول مدت تغذیه انحصاری با شیر مادر بر حسب جنس شیرخوار..... ۴۸
- جدول ۱۳-۴: طول مدت تغذیه انحصاری با شیر مادر بر حسب نوع زایمان..... ۴۹

- جدول ۱۴-۴: طول مدت تغذیه انحصاری با شیرمادر برحسب زمان شروع اولین شیردهی ۵۰
- جدول ۱۵-۴: طول مدت تغذیه انحصاری با شیر مادر بر حسب بیماری زمینه ای مادر... ۵۱
- جدول ۱۶-۴: طول مدت تغذیه انحصاری با شیر مادر بر حسب تحصیلات همسر..... ۵۲
- جدول ۱۷-۴: طول مدت تغذیه انحصاری با شیر مادر بر حسب شغل همسر..... ۵۳
- جدول ۱۸-۴: طول مدت تغذیه انحصاری با شیر مادر بر حسب تعداد بارداری..... ۵۴
- جدول ۱۹-۴: طول مدت تغذیه انحصاری با شیر مادر بر حسب تعداد زایمان..... ۵۵
- جدول ۲۰-۴: طول مدت تغذیه انحصاری با شیر مادر بر حسب وزن هنگام تولد..... ۵۶

فهرست شکل ها و نمودارها

- شکل ۱-۲: توزیع جهانی شیردهی تا ۱۲ ماهگی کودک..... ۱۲
- نمودار ۱-۴: نمودار boxplot مدت شیردهی انحصاری برحسب سن مادر..... ۴۲
- نمودار ۲-۴: نمودار boxplot مدت شیردهی انحصاری برحسب تحصیلات مادر..... ۴۳
- نمودار ۳-۴: نمودار boxplot مدت شیردهی انحصاری برحسب رتبه تولد فرزند..... ۴۴
- نمودار ۴-۴: نمودار boxplot مدت شیردهی انحصاری برحسب فاصله با زایمان قبلی.... ۴۵
- نمودار ۵-۴: نمودار boxplot مدت شیردهی انحصاری برحسب میزان درآمد خانوار..... ۴۶
- نمودار ۶-۴: نمودار boxplot مدت شیردهی انحصاری برحسب شغل مادر..... ۴۷
- نمودار ۷-۴: نمودار boxplot مدت شیردهی انحصاری برحسب جنس شیرخوار..... ۴۸
- نمودار ۸-۴: نمودار boxplot مدت شیردهی انحصاری برحسب نوع زایمان..... ۴۹
- نمودار ۹-۴: نمودار boxplot مدت شیردهی انحصاری برحسب زمان شروع اولین شیردهی..... ۵۰
- نمودار ۱۰-۴: نمودار boxplot مدت شیردهی انحصاری برحسب بیماری زمینه‌ای مادر.. ۵۱
- نمودار ۱۱-۴: نمودار boxplot مدت شیردهی انحصاری برحسب تحصیلات همسر..... ۵۲
- نمودار ۱۲-۴: نمودار boxplot مدت شیردهی انحصاری برحسب شغل همسر..... ۵۳
- نمودار ۱۳-۴: نمودار boxplot مدت شیردهی انحصاری برحسب تعداد بارداری..... ۵۴
- نمودار ۱۴-۴: نمودار boxplot مدت شیردهی انحصاری برحسب تعداد زایمان..... ۵۵
- نمودار ۱۵-۴: نمودار boxplot مدت شیردهی انحصاری برحسب وزن هنگام تولد..... ۵۶

فهرست علائم اختصاری

IgA: Immunoglobulin A

LDL: Low-density lipoprotein

RSV: Respiratory syncytial virus

SIDS: Sudden infant death syndrome

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences

WHO: World Health Organization

بررسی طول مدت تغذیه انحصاری با شیر مادر و برخی عوامل موثر بر آن در شیرخواران تحت

پوشش مراکز بهداشتی درمانی شهر اردبیل در سال ۱۳۹۹

چکیده

زمینه: دوره شیرخوارگی از نظر رشد و تکامل یکی از حساس ترین دوره های زندگی انسان است و تغذیه انحصاری با شیر مادر در ۶ ماهه اول زندگی نقش مهمی در ارتقا سلامت کودکان دارد.

هدف: تعیین طول مدت تغذیه انحصاری با شیر مادر و برخی عوامل موثر بر آن در شیرخواران

تحت پوشش مراکز بهداشتی درمانی شهر اردبیل در سال ۱۳۹۹

مواد و روش کار: مطالعه از نوع توصیفی مقطعی بود. جامعه آماری شامل تمام زنان شیردهی بود که شیر خوار بالای ۶ ماه داشته و به یکی از مراکز بهداشتی درمانی شهر اردبیل مراجعه می کرد. تعداد ۳۸۰ مادر شیرده به روش چند مرحله ای انتخاب شد. اطلاعات این مادران و شیرخوارانشان در چک لیست های از قبل تهیه شده درج شد. این اطلاعات توسط نرم افزار SPSS مورد آنالیز آماری قرار گرفت.

یافته ها: میانگین سنی مادران 31.0 ± 5.8 سال بود. میانگین مدت شیردهی انحصاری

4.73 ± 1.63 ماه و فراوانی شیردهی انحصاری تا ۶ ماهگی شیرخوار، ۵۱٪ بود. طول مدت

تغذیه انحصاری با شیر مادر با عوامل زیر ارتباط نداشت ($P > 0.05$): سن مادر، تحصیلات

مادر، بیماری زمینه ای مادر، تعداد بارداری و زایمان، فاصله با زایمان قبلی، تحصیلات همسر،

شغل همسر، میزان درآمد خانوار، جنسیت فرزند، رتبه و وزن هنگام تولد فرزند درحالیکه با

وضعیت اشتغال مادر ($P=0/038$)، نوع زایمان ($P=0/009$)، و زمان شروع اولین شیردهی ($P<0/001$) ارتباط معنادار داشت.

نتیجه گیری: نتایج مطالعه حاضر نشان داد که بیش از نیمی از شیرخوارانِ مادران مراجعه کننده به مراکز بهداشتی درمانی شهر اردبیل از شیردهی انحصاری تا سن ۶ ماهگی برخوردار بودند. طول مدت شیردهی انحصاری با خانه دار بودن مادر، طبیعی بودن زایمان، و شروع بدون تاخیر اولین شیردهی، ارتباط معنادار داشت.

کلمات کلیدی: تغذیه انحصاری، شیردهی، عوامل موثر، اردبیل.